

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано стан зовнішньої торгівлі товарами України в розрізі областей. Досліджено обсяги експортно-імпорتنих операцій Волинського регіону, його географічну та товарну структуру. Проаналізовано динаміку сальдо географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. Запропоновано пріоритетні напрямки стимулювання зовнішньоторговельної діяльності України загалом, та Волинської області зокрема.

The article analyzes the state of foreign trade in goods of Ukraine in terms of regions. The volumes of export-import operations of the Volyn region, its geographical and commodity structure are investigated. The dynamics of the balance of the geographical structure of foreign trade in goods is analyzed. The priority directions of stimulation of foreign trade activity of Ukraine in general, and Volyn region in particular, are offered.

Ключові слова: Волинська область; експорт; зовнішня торгівля товарами; зовнішньоторговельний оборот; імпорт; інтеграційні процеси.

Keywords: Volyn region; export; foreign trade in goods; foreign trade turnover; imports; integration processes.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Транснаціоналізація та інтенсифікація процесів міжнародної економічної інтеграції, розвиток глобалізації світового господарства спонукає країни світу до активізації міжнародного поділу праці [2, с. 147]. Такий характер міжнародного співробітництва потребує якісних змін як у структурі експорту та імпорту, так і зміні їх часток у зовнішній торгівлі, а також активізації залучення прикордонних областей до налагодження та подальшого покращення динаміки зовнішньоекономічного співробітництва.

Потреба залучення до цього процесу Волинської області не викликає жодних сумнівів, насамперед через її досить унікальне географічне розташування, переваги якого полягають у тому, що вона межує із Європейським Союзом. Це, у свою чергу, потребує здійснення постійного моніторингу поточного стану з метою подальшого посилення та налагодження євроінтеграційних процесів нашої держави. [7, с. 80].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку інтеграційних процесів України та її регіонів знайшли своє відображення та набули значного розвитку у наукових працях та дослідженнях таких українських вчених, як В. Касьян, П. Леоненко, Е. Прукшівська, Ю. Світлична, Т. Стаднюк, І. Тимченко, О. Філіповська та інші. Разом з тим, проблема підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності прикордонних територій вимагає нових підходів до дослідження, виявлення нових тенденцій та визначення пріоритетів їх розвитку на сучасному етапі і на перспективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішня торгівля є однією з найбільш розвинених традиційних форм зовнішньоекономічних відносин, реалії сучасного розвитку яких характеризуються поглибленням процесів регіонального міждержавного співробітництва та партнерства, а також інтеграції у діяльність світового господарства. [7, с. 79]. Реалізація цих намірів потребує забезпечення належного рівня конкурентоспроможності регіонів. Це особливо актуально для прикордонних територій України у зв'язку з тим, що вони першими почали відчувати прояви вищого рівня конкурентної боротьби в умовах європейської інтеграції та вступу держави до СОТ [11, с. 216].

Співробітництво України із зарубіжними країнами переважно базується на обміні товарами та послугами, що за останнє десятиліття призводить до збільшення зовнішнього боргу, оскільки зовнішньоторговельне сальдо є від'ємним [5, с. 97].

Так, за даними Державної служби статистики України у січні-листопаді 2018 р. експорт товарів становив 43247,6 млн. дол. США, імпорт – 52113,3 млн. дол. США. Порівняно із січнем-листопадом 2017 р. експорт збільшився на 9,9% (на 3900,1 млн. дол. США), а імпорт – на 16,7% (на 7442,8 млн. дол. США). Негативне сальдо становило 8865,7 млн. дол. США (у січні-листопаді 2017 р. також негативне – 5323,0 млн. дол.) [3, с. 68].

Багато аналітиків відмічають, що в Україні існує певна регіональна розбалансованість щодо економічного розвитку. Це виявляється в нерівномірності зовнішньоекономічних зв'язків, які здійснюються в основному через великі міста, де, як правило, функціонують більшість усіх розміщених у регіоні підприємств з іноземними інвестиціями. Через це значна частина периферійних

територій знаходиться поза процесами інтернаціоналізації економіки. [5, с. 97]

Так, із двадцяти п'яти регіонів України, сім мають від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі. Середи них чотири знаходяться серед найбільших експортерів України (Київська, Львівська, Харківська області та м. Київ) (табл. 1).

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі регіонів України, підприємства яких здійснювали зовнішню торгівлю у січні-листопаді 2018 року

Регіон	Експорт		Імпорт		Сальдо млн. дол. США
	млн. дол. США	% до загального обсягу	млн. дол. США	% до загального обсягу	
Усього у тому числі:	43247,6	100,0	52113,3	100,0	-8865,7
Дніпропетровська	7043,8	16,3	4945,3	9,5	2098,5
Донецька	4459,4	10,3	1995,4	3,8	2464
Закарпатська	1543,9	3,6	1407,6	2,7	136,3
Запорізька	3129,0	7,2	1469,1	2,8	1659,9
Київська	1708,4	4,0	3357,8	6,4	-1649,4
Львівська	1732,4	4,0	2491,2	4,8	-758,8
Миколаївська	1902,1	4,4	670,9	1,3	1231,2
Одеська	1601,3	3,7	1424,4	2,7	176,9
Полтавська	1735,5	4,0	1235,0	2,4	500,5
Харківська	1168,3	2,7	1590,6	3,1	-422,3
м.Київ	9235,3	21,4	21277,2	40,8	-12041,9
Разом	35259,4	81,6	41864,5	80,3	-6605,1

Джерело: згруповано та розраховано автором згідно з [3, с. 72]

Дані таблиці показують, що лише десять областей та м. Київ забезпечують 81,6% експорту на 80,3% імпорту. Тут проявляються стійкі експортно-імпортні взаємозв'язки. Тобто, регіони – провідні експортери одночасно є і найпотужнішими імпортерами.

До цього слід додати, що на долю Дніпропетровської та Донецької областей і м. Києва припадало 48% експорту та 54,1% імпорту.

Роль решти областей в зовнішньоекономічній діяльності була незначною. Так, зокрема, такі області як Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, забезпечували від 0,4% до 1,1% у загальному обсязі експорту країни.

Волинська область не значиться серед найбільш вагомих регіонів у зовнішньоекономічній діяльності України, маючи у загальному обсязі експорту України 1,6%, а у імпорті – 2,5%.

На розвиток експортних поставок з України негативний вплив чинять такі зовнішні фактори як загальне скорочення обсягів світової торгівлі та значною мірою несприятлива кон'юнктура провідних ринків збуту для вітчизняних товарів [1].

До внутрішніх факторів, що впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, слід віднести, перш за все, недостатній технічно-технологічний рівень галузей та сформовану структуру економіки [4]. Тобто, мова йде про створення умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції в перспективі, а відтак і збільшення обсягів експорту.

Цей процес також потрібно розглядати як вкрай важливий стратегічний напрям розвитку прикордонних регіонів, які володіють значним потенціалом щодо розширення зовнішньої торгівлі та активізації зовнішньоекономічної діяльності. Їх розташування на межі двох (а інколи і більше) соціально-культурних та економічних систем, створює додаткові переваги у міжнародній спеціалізації, сприяє реалізації переваг географічного розміщення області, ефективному використанню наявного потенціалу трудових ресурсів та накопиченню досвіду транскордонного єврорегіонального співробітництва.

З 18 прикордонних регіонів України – п'ять (Чернівецька, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Волинська області) межують з країнами ЄС (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) [10, с. 107].

Волинь – єдиний регіон України, який має кордон з країнами Європейського та Митного союзів. На півночі Волинська область межує з Брестською областю Республіки Білорусь, а на заході – з Холмським і Замостьським воєводствами Республіки Польща. Завдяки вигідному економіко-географічному розташуванню області сфера міжнародної торгівлі є вагомою та динамічною складовою економіки регіону, хоча й характеризується незначними показниками відносно

зовнішньоторговельного обороту України [7, с. 81].

Показники інтенсивності зовнішньоекономічної діяльності регіону характеризуються зростанням величини експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту (табл. 2).

Таблиця 2

**Товарна структура зовнішньої торгівлі Волинської області
у січні-листопаді 2017-2018 року, тис. дол. США**

Назва товарів	Січень-листопад 2017		Січень-листопад 2018	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Живі тварини; продукти тваринного походження	31553,8	33354,2	36043,0	43877,4
Продукти рослинного походження	56110,5	4542,5	75853,3	3562,0
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	11980,7	118815,6	15192,7	118066,0
Деревина і вироби з деревини	107414,6	31813,8	132192,0	28694,0
Текстильні матеріали та текстильні вироби	10558,7	30924,4	16602,6	36118,2
Недорогоцінні метали та вироби з них.	11746,1	58214,4	16929,9	59994,9
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	289896,6	216315,4	291029,3	221972,1
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	11720,7	134547,9	15480,6	167724,8
Різні промислові товари	48747,6	4290,7	51166,2	5022,3
Інші товари	38895,9	606312,7	44862,9	633504,4
Разом	618625,2	1239131,6	695352,5	1318536,1

Джерело: згруповано та розраховано автором згідно з [8, с. 53-56], [9, с. 60]

Аналізуючи товарну структуру Волинської області спостерігаємо, що найбільше в питомій вазі експорту (як в аналізованому періоді 2017, так і 2018 років) мають машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (46,9% і 41,9% відповідно), деревина і вироби з деревини (17,4% і 19,0% відповідно).

В той же час імпорт переважає у структурі таких товарів, як: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання, питома вага яких 17,5% і 16,8% (у січні-листопаді 2017-2018 рр.) відповідно; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 10,9% і 12,7%; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 9,6% і 9,0%.

Зовнішня торгівля товарами у 2018 році здійснювалась з 116 країнами світу [9, с. 50-52], основними з яких є Німеччина, Польща, Білорусь, Російська федерація, Литва (табл. 3).

Таблиця 3

**Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами Волинської області
у січні-листопаді 2017-2018 років, тис. дол. США**

Країни	Січень-листопад 2017		Січень-листопад 2018	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Австрія	13781,9	3817,7	16825,5	4260,5
Бельгія	10855,4	10301,2	12857,5	13371,6
Білорусь	35116,3	267619,4	39780,5	276284,6
Італія	14041,0	26210,5	20260,2	18819,7
Казахстан	10232,0	818,7	10781,5	15477,1
Литва	12440,4	123038,6	10830,3	128182,8
Нідерланди	65778,1	22211,1	90440,5	24241,0
Німеччина	202232,2	124159,3	184516,4	132101,7
Польща	121467,1	117484,2	145993,1	140183,1
Російська Федерація	21801,9	158196,8	21016,9	165669,5
Словаччина	8826,3	18465,0	11057,2	17981,1
Франція	7237,6	28530,4	11377,3	30867,1
Інші країни	94815	338278,7	119615,6	351096,3
Разом	618625,2	1239131,6	695352,5	1318536,1

Джерело: складено автором згідно з [8, с. 50-52], [9, с. 50-52]

Аналіз показує, що найвагоміші експортні поставки товарів у січні-листопаді 2018 року, серед досліджуваних країн, здійснювалися до Німеччини, Польщі та Білорусі та становили 52,3% (відповідно 26,5%, 20,1% та 5,7%) до загального обсягу експорту Волині. Якщо порівнювати даний показник з таким же періодом 2017 року, то поставки до Німеччини зменшились на 6,2%, до Польщі -

збільшилися на 0,5%, залишилась на тому ж рівні співпраця з Білоруссю. Досліджуючи загальний експорт, бачимо його збільшення у 2018 році на 76727,3 тис. дол. США, порівняно з 2017 роком.

Що стосується імпорту, то перше місце у загальній структурі обох аналізованих періодів посідає Білорусь, наступні значення за обсягами мають такі країни як: Російська Федерація, Польща, Німеччина та Литва. У загальній структурі січня-листопада 2018 року вище названі держави мають 21%, 12,6%, 10,6%, 10,1% та 9,7% відповідно, що порівнюючи з попереднім роком практично не змінилось. Збільшення імпорту аналізованих періодів відбулося на 79404,5 тис. дол. США.

Стосовно сальдо зовнішньої торгівлі товарами Волинської області (табл. 4), спостерігаємо, серед десятих досліджуваних країн-партнерів, шість, у аналізованому періоді 2017 році, та сім, у 2018 році, мають негативне сальдо (збільшення відбулося за рахунок збільшення імпорту Бельгії по відношенню до експорту).

Таблиця 4

Динаміка сальдо географічної структури зовнішньої торгівлі товарами Волинської області у січні-листопаді 2017-2018 рр.

	Січень-листопад 2017	Січень-листопад 2018
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами		
Австрія	9964,2	12565
Бельгія	554,2	-514,1
Білорусь	-232503,1	-236504,1
Італія	-12169,5	1440,5
Казахстан	9413,3	-4695,6
Литва	-110598,2	-117352,5
Нідерланди	43567	66199,5
Німеччина	78072,9	52414,7
Польща	3982,9	5810
Російська Федерація	-136394,9	-144652,6
Словаччина	-9638,7	-6923,9
Франція	-21292,8	-19489,8
Інші країни	-243463,7	-231480,7
Разом	-620506,4	-623183,6

Джерело: розраховано автором згідно з [8, с. 50-52], [9, с. 50-52]

Стан зовнішньоторговельного балансу в цілому має також негативне сальдо у двох аналізованих періодах, що свідчить про те, що Волинська область, як і Україна загалом, більше товарів імпортує, ніж експортує. Проте ситуація покращилась, у поточному періоді по відношенню до попереднього. Про це свідчить коефіцієнт покриття експортом імпорту, який у аналізованому періоді 2017 року порівняно з 2018 роком збільшився з 0,50 до 0,53 відповідно. Це хоч є і не вагомою, але позитивною тенденцією.

В даному контексті доречно зазначити, що, як правило, випереджаючі обсяги імпорту над експортом розглядаються як негативна характеристика зовнішньоекономічної діяльності.

Проте, на думку фахівців, не завжди слід робити такі однозначні оцінки. В ряді випадків перевищення імпорту над експортом може бути прийнятним. Але, при цьому підкреслюється, що така ситуація є виправданою лише протягом нетривалого періоду і обов'язково за умови удосконалення діючих та придбання нових технологій та обладнання.

Висновки. Проведене дослідження зовнішньоторговельної діяльності дозволило сформулювати характерні риси розвитку регіонів України загалом, та Волинської області зокрема:

✓ зовнішньоторговельне сальдо України як за січень-листопад 2017, так і за відповідний період 2018 року є негативним і становить відповідно – 8865,7 та – 5323,0 млн. дол. США;

✓ десять з двадцяти п'яти регіонів України, у січні-лютому 2018 року, забезпечують 81,6% експорту та 80,3% імпорту. Серед найбільших: Дніпропетровська, Донецька області, м. Київ, зовнішньоекономічна діяльність решти областей була незначною;

✓ у товарній структурі Волинської області за експортом найбільше в питомій вазі мають машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання та деревина і вироби з деревини, сума яких склала 64,3% та 60,9%, в січні-листопаді 2017 та 2018 рр. відповідно. Імпорт переважає у структурі таких товарів, як: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби та полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них;

✓ питома вага Волинської області в зовнішньоторговельному обороті країни у січні-

листопаді 2018 року за експортом склало 1,6%, за імпортом – 2,5%;

✓ наявне негативне сальто по області у зовнішній торгівлі товарами, яке склало – 623183,6 тис. дол. США;

✓ станом на січень-листопад 2018 року Волинь має широкий спектр зовнішньоекономічних зв'язків із 116 країнами світу, основними серед яких є: Німеччина, Польща, Білорусь, Російська федерація, Литва.

✓ коефіцієнт покриття експортом імпорту в аналізованому періоді 2017 року порівняно з 2018 роком збільшився з 0,50 до 0,53 відповідно, що є позитивним явищем.

Враховуючи вищевикладене, пріоритетними напрямками розвитку зовнішньоторговельної діяльності Волинської області є:

1) спрямування зусиль суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на підвищення конкурентоздатності власної продукції, відновлення традиційних та освоєння нових ринків збуту:

✓ вихід сільськогосподарських виробників на європейський ринок, поглибить співпрацю з країнами-партнерами ЄС;

✓ співпраця з країнами Близького Сходу, Перської затоки, північної Африки, Латинської Америки розширить ринки збуту;

2) збільшення обсягів експорту через підвищення частки високотехнологічної продукції машинобудування, нарощення експортного потенціалу, а також узгодження його із структурою імпорту. Цьому сприятиме удосконалення планування зовнішньоекономічної діяльності, перш за все, на рівні підприємств;

3) підвищення міжнародного іміджу області та її інвестиційної привабливості як безпечного і комфортного для ведення бізнесу регіону.

При цьому забезпечення ефективного розвитку зовнішньоторговельних зв'язків потребує підвищення активності національних та регіональних органів щодо впровадження збалансованої системи заходів, які б сприяли розширенню участі підприємств і організацій в зовнішньоекономічній діяльності [6, с. 6]. Такий підхід є перспективним і цілком реальним в умовах децентралізації.

Література

1. Дем'яненко А. Аналіз внешнеэкономической деятельности Украины в 1990-2003 годах: от спада к экономическому росту. // *Економіст*. – 2004. – № 9. – С. 42–45.

2. Касьян В. В. Сучасні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. В. Касьян // *Водний транспорт*. – 2016. – Вип. 1. – С. 147–152. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2016_1_25.

3. Комплексні статистичні публікації про соціально-економічне становище України за 2018 рік. - 80с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

4. Леоненко П. М., Черепніна О. І. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні тенденції // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. - №2. – С. 75–84.

5. Прушківська Е. В., Шишова Ю. В. Тенденції зовнішньоекономічної діяльності Запорізького регіону в контексті інтеграції // *Економічний вісник*. – 2017 №1 (57). – С. 97–107.

6. Світлична Ю. О. Аналіз стану зовнішньої торгівлі товарами Харківської області / Ю. О. Світлична // *Теорія та практика державного управління*. - 2015. – Вип. 3. – С. 121–126. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2015_3_21

7. Стаднюк, Т. В. Статистичний аналіз зовнішньої торгівлі Волинської області [Текст] / Тетяна Володимирівна Стаднюк, Тетяна Олександрівна Шматковська // *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін.* – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 23. – № 1. – С. 79–87. – ISSN 1993-0259.

8. Статистичний бюлетень. Соціально-економічне становище Волинської області у 2018 році. – 60 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm

9. Статистичний бюлетень. Соціально-економічне становище Волинської області у 2017 році. – 60 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/soc_ek_reg/publ_arch_reg2017_u.htm

10. Тимечко І. Р. Розвиток прикордонної торгівлі в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / І. Р. Тимечко // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. - 2015. - Вип. 4. – С. 107–110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_4_25

11. Філіповська О. О. Аналіз конкурентоспроможності західних прикордонних територій України в контексті євроінтеграційних процесів / О. О. Філіповська // *Регіональна економіка*. - 2009. - № 1. – С. 216–224. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2009_1_29